

конкурентоспроможності на ринку праці. В обох країнах STEM-освіта забезпечується в межах формальної та неформальної освіти. Зокрема, в закладах загальної середньої освіти створюються групи однолітків зі спільним інтересом до STEM; учні опановують поглиблений STEM-контент; школярам надається можливість займатися дослідницькою діяльністю й робити відкриття; вони можуть спробувати себе на справжніх робочих місцях у галузі STEM; учні знайомляться з рольовими моделями STEM-професій. Відмінним у досліджуваних країнах є те, що США мають значний позитивний досвід організації STEM-освіти та достатнє фінансування галузі, тоді як Україна робить лише перші кроки в цьому напрямку та не має достатнього фінансування й теоретико-методологічного забезпечення.

Ураховуючи вищезазначене, перспективи подальших досліджень полягають у розробці керівних принципів щодо впровадження STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти на основі позитивних концептуальних ідей американського досвіду.

Ключові слова: STEM-освіта, обдаровані і талановиті діти та молодь, США, Україна.

УДК 378.014.543(4)

Інна Власова

Інститут вищої освіти НАПН України

ORCID ID 0000-0003-3532-3136

DOI 10.24139/2312-5993/2019.05/013-024

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті з'ясовано роль освіти, зокрема вищої, у суспільстві та економіці країни. Інвестиції в освіту визнано одним із чинників, які визначатимуть майбутнє суспільства та економіки країни. Розкрито моделі та форми (модальності) фінансування закладів вищої освіти у країнах Європи. Визначено моделі фінансування закладів вищої освіти з орієнтацією на пропозицію і на попит та відмінності між ними. Наведено механізми розподілу блок-грантів у країнах Європи. Проаналізовано послуги освіти, у тому числі вищої, за джерелами її оплати в Україні та деяких країнах Європи.

Ключові слова: автономія закладів вищої освіти, блоковий грант, постатейний бюджет, фінансування вищої освіти, форми (модальності) фінансування, цільове фінансування.

Постановка проблеми. Інвестиції в людський капітал, і особливо в молодь, є ключовим пріоритетом для країн Європейського Союзу. У документі під назвою «Reflection paper on the social dimension of Europe» (Аналітичний доклад із соціального виміру Європи 2017 р.) (European Commission, 2017) зазначається, що освіта є одним із чинників, які визначатимуть майбутнє суспільства та економіки. Освіта також перебуває в центрі Порядку денного щодо сталого розвитку ООН на період до 2030 р. (United Nations, 2015), що виділяє освіту як окрему Ціль № 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» (United Nations) і містить завдання у сфері освіти в межах низки інших цілей, зокрема, у

галузі охорони здоров'я, економічного зростання та зайнятості, сталого споживання і виробництва, зміни клімату.

У Повідомленні Європейської Комісії «Щодо оновленого порядку денного для вищої освіти» (European Commission, 2017) підкреслено, що «вища освіта в Європейському Союзі відіграє унікальну роль. Зростає попит на висококваліфікованих, соціально задіяних людей. За прогнозами експертів, до 2025 р. половина всіх робочих місць потребуватиме кваліфікації високого рівня. Найважливішою характеристикою є здатність людей бути підприємницькими, управляти складною інформацією, думати самостійно і творчо, використовуючи ресурси, у тому числі цифрові, бути розумними, урівноваженими та ефективно взаємодіяти. Для реагування на ці виклики потрібна взаємодія закладів та систем вищої освіти, досліджень та інновацій, що пов'язані з суспільством. Це потребує сталого, новаторського і цільового фінансування» (European Commission, 2017, с. 2).

Аналіз актуальних досліджень. Питанням розбудови інституційної спроможності, розвитку лідерського потенціалу й фінансування закладів вищої освіти присвячені праці таких провідних вітчизняних науковців, як В. Луговий, (2009); С. Калашнікова (2016); В. Андрущенко (2006) та зарубіжних J. Salmi, A. Hauptman (2006); E. Bennetot Pruvot, A. Claeys-kulik, T. Estermann (2013); E. Bennetot Pruvot, T. Estermann (2011).

Варто зазначити, що в наукових публікаціях висвітлено окремі аспекти фінансування сфери освіти, а комплексному дослідженню проблем фінансування сфери вищої освіти приділено недостатньо уваги. Це потребує подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета статті – з'ясувати моделі та форми (модальності) фінансування закладів вищої освіти у країнах Європи і проаналізувати послуги освіти, у т.ч. вищої, за джерелами її оплати в Україні й деяких країнах Європи.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано метод аналізу нормативних, стратегічних та аналітичних документів.

Виклад основного матеріалу. Фінансування освіти, у т. ч. вищої, має бути справедливим, ефективним за рахунок урядових бюджетних обмежень та результативним завдяки важливому внеску освіти в досягнення соціально-економічних цілей. Важливою тенденцією у фінансуванні сфери вищої освіти є поява нових механізмів перерозподілу ресурсів. J. Salmi, A. Hauptman у праці «Innovations in tertiary education financing: a comparative evaluation of allocation mechanisms» (Інновації у фінансуванні вищої освіти: порівняльна оцінка механізмів розподілу) (Salmi & Hauptman, 2006) виділили інноваційні моделі розподілу фінансових ресурсів на вищу освіту, що включають:

– *пряме фінансування* закладів освіти (забезпечення поточних витрат, капітальних інвестицій, специфічних цілей, наприклад діджиталізація): *постатейний бюджет* (line-item budgets); *фінансування на основі «формули»* (funding formula); *фінансування на основі «перфоманс-контрактів»* (контракти на виконання поставлених завдань) (performance contracts);

– *непряме фінансування* закладів освіти (у вигляді підтримки студентів та їх сімей): ваучери (цільові й універсальні); субсидії, надані студентам або їхнім сім'ям у формі грантів та стипендій; податкові пільги; студентські пільгові кредити (для покриття або відстрочки витрат на оплату навчання або витрат, що не пов'язані з освітою (на харчування та проживання).

У межах можливих сценаріїв майбутнього розвитку фінансування вищої освіти J. Salmi в документі OECD під назвою «Higher Education to 2030 – Volume 2: Globalisation» (Вища освіта до 2030 – Том 2: Глобалізація) (OECD, 2009) запропонував моделі фінансування закладів вищої освіти з орієнтацією на пропозицію (Німеччина, Франція) і на попит (Сполучене Королівство, Фінляндія). У цьому документі зазначено: «фінансування освіти на основі пропозиції відображає традиційну модель фінансування, спрямовану на підтримку реалізації вищою освітою функцій суспільного блага й забезпечення рівних можливостей доступу до вищої освіти. За такої моделі заклади вищої освіти фінансуються безпосередньо з державних джерел, найчастіше виходячи з потреб «на вході» (input-based allocation) і не враховуючи критеріїв результативності» (OECD, 2009, с. 307).

Фінансування освіти, орієнтоване на попит, передбачає, що «система фінансування ґрунтується переважно на ринкових механізмах, відповідно до яких державні ресурси слідують за студентом, а не направляються безпосередньо до закладів вищої освіти. Інструментами реалізації даного підходу є гранти, стипендії, студентські кредити, ваучери. За такого підходу споживачі послуг вищої освіти стають орієнтиром і рушійною силою реформ в освітньому секторі. Такий механізм сприяє більшій ефективності закладів вищої освіти з точки зору вартості пропонованих послуг, крім того, його можна застосовувати незалежно від джерел надходження ресурсів» (OECD, 2009, с. 311-312).

Відмінності між зазначеними вище двома моделями фінансування подано в табл.1.

У країнах Європи пряме фінансування розподіляють між університетами, використовуючи форми (модальності) фінансування, а саме: блок-грантове, проектне, фінансування за програмами «досконалості», а також інші форми прямого фінансування, включаючи цільове (EUA, 2015, с. 17).

**Моделі фінансування закладів вищої освіти
на основі попиту і пропозиції***

<i>Фінансування закладів вищої освіти</i>	
<i>на основі попиту (demand-led funding)</i>	<i>на основі пропозиції (supply-led funding)</i>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ типові умови є дуже складними; ➤ витрати варіюються від постачальника до постачальника (об'єкти, будівлі, якість, ринковий потенціал та ін.); ➤ постійні витрати та часткова економії на масштабі; ➤ індивідуальні інтереси (батьків та студентів) не завжди відповідають соціальним та суспільним інтересам; ➤ цілі та завдання дублюються та можуть бути неточними; ➤ явні або неявні стимули часто мають непередбачені побічні ефекти 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ конкуренція за якість потребує вибору принаймні між двома пропозиціями; ➤ кількість (не зайнятих) місць має бути більшою, ніж кількість потенційних студентів; ➤ за умови, що постачальник має покривати свої витрати, потрібно, щоб сумарні доходи були достатньо високими для покриття витрат (всіх) постачальників; ➤ додаткові надавачі освітніх послуг мають бути заохочені для виходу на ринок (тобто очікувані доходи мають бути достатньо високими); ➤ якщо пропозиція низька, постачальники виберуть своїх студентів (найкраща ситуація для будь-якого провайдера)

*Джерело: складено на основі Dohmen, D., 2018.

Як зазначено у звіті «Financially Sustainable Universities II. European universities diversifying income streams» (Фінансово-стійкі університети II: диверсифікація джерел надходжень університетів) (Bennetot Pruvot & Estermann, 2011) «*блоковий грант (block-grant)*» є фінансовим грантом, що покриває витрати на викладання (курси та семінари/практичні заняття), адміністративні витрати та/або витрати на дослідження. Університет приймає рішення, як використовувати це фінансування, відповідно до своїх потреб (вища роль закладів освіти, що більше відповідає управлінській моделі)» (Bennetot Pruvot & Estermann, 2011, с. 14).

Загальний розмір блок-гранту може визначатися різними способами: шляхом переговорів (*negotiation*), на історичній основі (історично визначеного розподілу) (*historical basis*), через фінансування «на основі формули» (*funding formula*), на основі «перфоманс-контрактів» (контракти на виконання поставлених завдань) (*performance contracts*).

Майже в усіх державах-членах ЄС університети отримують державне фінансування у формі блокових грантів, які вони можуть розподілити на свою внутрішню діяльність. У межах університетської автономії більшість країн вводять більш суворі обмеження щодо структури грантів для внутрішніх

потреб (витрати на персонал, обладнання, інфраструктуру, дослідження, викладання); лише у восьми країнах (Австрії, Бельгії, Естонії, Норвегії, Польщі, Словаччині, Швейцарії та Сполученому Королівстві) університети не мають жодних обмежень щодо здійснення витрат розподілених ресурсів.

Надання блокових грантів на основі формули є основним способом державного фінансування державних закладів вищої освіти. Блок-грантове фінансування, на основі переговорів, використовується в деяких країнах, таких як Австрія, Німеччина та Іспанія. На практиці застосовують комбінацію методів для визначення розміру гранту (табл. 2) (Bennetot Pruvot et al., 2013, с. 26).

Таблиця 2

Способи розподілу блок-грантів

Механізм	Фінансування на основі формули	Перфоманс-контракти (з впливом на фінансування університету)	На основі переговорів чи історично визначеного розподілу
Первинний механізм – передбачає застосування переважно блок-грантового фінансування	<i>Бранденбург (Німеччина), Каталонія (Іспанія), Чехія, Данія*, Англія, Фінляндія, Фландрія і Франкомовна спільнота Бельгії, Хессе (Німеччина), Угорщина, Ірландія, Ісландія, Латвія, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Швеція*</i>	<i>Австрія</i>	<i>Данія+, Естонія, Франція, Італія, Північний Рейн-Вестфалія (Німеччина), Норвегія, Швейцарія</i>
Вторинний механізм – передбачає застосування альтернативних видів фінансування	<i>Естонія, Франція, Італія, Північний Рейн-Вестфалія (Німеччина), Норвегія, Швеція+</i>	<i>Бранденбург (Німеччина), Англія (Великобританія), Франція, Гессен (Німеччина), Ірландія, Латвія, Нідерланди, Португалія</i>	<i>Австрія, Каталонія (Іспанія), Чехія, Гессен (Німеччина), Угорщина, Польща, Швеція</i>

Примітки: * тільки фінансування навчання;

+ тільки фінансування наукових досліджень.

Постатейний бюджет (Line-item budget): постатейний розподіл для

установ на основі інституціональної спроможності персоналу, обслуговування та експлуатації приміщень тощо (більше відповідає моделі державного нагляду). Університети отримують фінансування на основі витрат та/або діяльності. Рішення про асигнування витрат та/або діяльності приймається на рівні Міністерства або Парламенту; отже, університети не можуть самостійно розпоряджатися своїми доходами або обмежені в рішенні щодо розподілу коштів. Такий метод використовують у країнах Східної Європи: Болгарії, Кіпрі, Греції, Литві, Латвії, Сербії та Туреччині.

Інші механізми прямого фінансування університетів містять *цільове фінансування (targeted or earmarked funding)* для конкретних цілей, яке розподіляють на конкурсній основі. Наприклад, в Ірландії через модель «Стратегічного фінансування інновацій» (*Strategic Innovation Funding*), яку започатковано в якості механізму інституційної реструктуризації та модернізації університетів. Фінансування може надходити й напряду до університетів, як у випадку зі схемою фінансування інновацій у вищій освіті у Сполученому Королівстві (*Higher Education Innovation Funding*), що сфокусована на обміні знаннями або «Успішні бакалаврські ступені» (*Successful Bachelor Degrees*) у Франції, за якою фінансуванню підлягають заходи, спрямовані на підвищення загального рівня успішності студентів бакалаврського рівня (упровадження індивідуального контролю, нових методів навчання).

Співфінансування (Co-funding) визначається як фінансування, за якого сторона, що надає фінансування, вимагає від закладу-отримувача надати пропорційну частку вартості виду діяльності або проекту, що фінансуються, з власного бюджету або з іншого державного чи приватного джерела.

Якщо державні органи влади прагнуть відійти від фінансування галузі вищої освіти до її субсидювання, тобто розділити витрати на вищу освіту з іншими фінансуючими організаціями, то *фінансові внески студентів (financial contributions from the students)* є найбільш доступним для цього джерелом (Bennetot Pruvot & Estermann, 2011, с. 30).

Інші джерела надходжень (other income streams) включають дохід, отриманий від: контрактів, укладених з приватним сектором (переважно контрактів на проведення науково-дослідних робіт, а також на здійснення інших видів діяльності, пов'язаних з освітою); благодійних фондів; надання послуг (інформаційно-консультаційні послуги, здача в оренду будівель, бібліотек, музеїв тощо), фінансової діяльності.

Контракти з приватними партнерами (contracts with private partners) (як на здійснення досліджень, так і на викладацьку діяльність) у середньому створюють від 5 % до 7 % надходжень університету і, як

наслідок, є важливим додатковим джерелом фінансування.

Надходження з благодійних фондів (philanthropic funding) включають конкурсні гранти, які виділяються благодійними фондами на зразок Wellcome Trust у Великій Британії. Іншим важливим джерелом філантропічних надходжень є бізнес-сектор – через пожертвування, спонсорську підтримку інфраструктури або кафедр університету. Це особливо актуально в Іспанії. Практика залучення коштів від колишніх випускників і фізичних осіб все ще недостатньо розвинена – університети зазначають, що бракує культури донорського фінансування. Фандрейзинг у більшості європейських університетів все ще знаходиться на початковому етапі свого розвитку.

Доходи від надання послуг (Service-related income). Послуги, які забезпечують дохід, включають надання приміщень і устаткування для проведення конференцій, житлових приміщень (у тому числі студентських гуртожитків), забезпечення харчування, складають більшу частину цього виду надходжень. Інформаційно-консультаційні послуги в середньому посідають друге місце в цій групі, за ними йдуть освітні послуги та комерційне використання результатів наукових досліджень. Дохід, отриманий від надання культурних послуг (концертні зали, театри, музеї, бібліотеки, тощо) значно нижчий. Заклади освіти зазвичай прагнуть покрити експлуатаційні витрати, пов'язані з наданням цих послуг, тому отримання прибутку, як правило, не є основною метою таких видів діяльності.

Фінансування міждержавними міжнародними організаціями (International public funding) містить фінансування структурними фондами, зокрема Європейським соціальним фондом (European Social Fund) і Європейським фондом регіонального розвитку (European Regional Development Fund), а також міжнародними освітніми програмами, наприклад Еразмус+.

Зазначимо, що освіта взагалі й вища зокрема в ринковій економіці є одним із видів економічної діяльності, результати якої враховуються у валовому внутрішньому продукті країни, що є одним із найбільш використовуваних індикаторів результатів економічної діяльності.

Проаналізуємо послуги освіти за джерелами її оплати та рівнями освіти МСКО (2011) в Україні та деяких країнах Європи у 2014 р. (табл. 3).

Порівняння за показником обсягу коштів у відносному вимірі (частка витрат на освіту у ВВП), що спрямовано на оплату послуг освіти в цілому в Україні з аналогічними показниками розвинених країн, свідчать, що вона відповідає їх рівню, або навіть перевищує його (табл. 3).

Послуги освіти всього, у т. ч. вищої, за джерелами її оплати в Україні та деяких країнах Європи у 2014 р., % ВВП *

Країни	Освіта в цілому як вид економічної діяльності			Вища освіта Total tertiary education (ISCED2011 levels 5 to 8)			Довідково: ВВП, млн. дол. США
	Усі джерела	У т.ч.		Усі джерела	У т.ч.		
		Державні	Приватні		Державні	Приватні	
Україна	6,90	5,87	1,03	2,65	1,85	0,8	133466
Сполучене Королівство	6,64	4,77	1,87	1,81	0,55	1,25	2630223
Франція	5,28	4,75	0,53	1,48	1,21	0,27	2659363
Німеччина	4,29	3,73	0,56	1,23	1,06	0,17	3813669
Іспанія	4,27	3,54	0,73	1,26	0,9	0,36	1566855
Італія	3,97	3,55	0,42	0,97	0,73	0,24	2192714
ОЕСР середнє	5,21	4,43	0,78	1,54	1,15	0,39	
ЄС 22 середнє	4,89	4,41	0,48	1,35	1,18	0,17	

* Джерело: складено і розраховано автором на основі даних з наступних джерел: OECD, 2017; UNESCO Institute for Statistics; World Bank; Eurostat; Державна служба статистики України, 2016, 2018.

Так, у 2014 р зазначена питома вага в Україні склала 6,90 % проти: 6,64 % у Сполученому Королівстві, 5,28 % у Франції, 4,29 % у Німеччині, 4,27 % в Іспанії, 3,97 % в Італії, 5,21 % в середньому по країнам ОЕСР, 4,89 % в середньому по країнам ЄС (22).

Порівняння частки державних видатків на освіту в Україні, вираженої у відсотках до ВВП, з аналогічними показниками розвинених країн також засвідчує, що вона відповідає їх рівню, або навіть перевищує його.

Так, у 2014 р зазначена питома вага в Україні склала 5,87 % проти: 4,77 % у Сполученому Королівстві, 4,75 % у Франції, 3,73 % у Німеччині, 3,54 % в Іспанії, 3,55 % в Італії, 4,43 % у середньому по країнам ОЕСР, 4,41 % у середньому по країнам ЄС (22).

У структурі сфери освіти в Україні у 2014 р найбільший обсяг коштів у відносному вимірі (частка витрат на освіту у ВВП) спрямовано на оплату послуг вищої освіти, що склала 2,65 % ВВП порівняно з іншими рівнями освіти (початкова освіта – 2,11, перший етап середньої освіти – 1,25, повна середня освіта та післясередня, не вища освіта – 0,89). Даний показник також перевищує середнє значення по країнам ОЕСР (1,54 % ВВП) та ЄС 22 (1,35 % ВВП) на 1,11 та 1,30 п.п. відповідно, причому абсолютні обсяги ВВП України є значно нижчими, ніж відповідні показники європейських країн зі співмірною

кількістю населення. Наведені дані дають підстави для здійснення подальших досліджень щодо з'ясування пріоритетів державного фінансування.

У 2016 р., як зазначено в аналітичному звіті «Education and Training Monitor 2018» (Моніторинг освіти та навчання 2018) (European Commission, 2018), державні витрати на освіту в країнах Європи продемонстрували незначну зростаючу тенденцію, збільшившись на 0,5 % порівняно з 2015 р. Разом із тим, деякі держави-члени скоротили бюджет на освіту. Середні державні витрати на освіту в ЄС залишаються стабільними впродовж останніх років на рівні 10 % від загальних державних витрат (2016 рік: 10,2 %). Це становить 4,7 % ВВП ЄС. У ЄС приблизно 60 % бюджетів на освіту спрямовується на діяльність з викладання, тоді як близько 6,5 % інвестується в інфраструктуру.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Достатнє та стабільне державне фінансування вищої освіти є необхідним для виконання університетами Європейського Союзу своєї місії й відповідальності перед суспільством. Пряме державне фінансування є важливим джерелом фінансування для багатьох університетів країн Європи. Понад 70 % фінансування закладів вищої освіти надходить із державного бюджету (EACEA, Eurymice, 2011). Його обсяг варіюється в різних національних системах освіти, однак переважна більшість університетів значною мірою залежать від прямого фінансування, що надане відповідними органами влади на державному або регіональному рівнях.

У європейських країнах відбувається реформування систем фінансування вищої освіти. Це знаходить свій прояв у трансформації способів розміщення державних фінансових ресурсів, частина яких надається студентам у формі державних субсидованих позик або податкових пільг.

В Україні обсяги державних видатків на освіту, у тому числі й вищу, у відносному вимірі досягли оптимального рівня, і збільшення їх кількісних абсолютних показників можливе лише одночасно зі зростанням ВВП країни.

ЛІТЕРАТУРА

- Bennetot Pruvot, E., & Estermann, T. (2011). *Financially Sustainable Universities II. European universities diversifying income streams*: European University Association. Retrieved from: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Financially_Sustainable_Universities_II_-_European_universities_diversifying_income_streams.pdf?sfvrsn=2.
- Bennetot Pruvot, E., Claeys-kulik, A., & Estermann, T. (2013). *Designing strategies for efficient funding of universities in Europe*. Retrieved from: <http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/designing-strategies-for-efficient-funding-of-universities-in-europe>.
- Dohmen, D. (2018). *Markets in education*. Retrieved from: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/events/taix-workshop-boosting-education-funding-reform>.

- EACEA, Eurydice (2011). *Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension*. Brussels: Eurydice. Retrieved from: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.
- EUA (2015). *DEFINE Thematic Report: performance-based funding of universities in Europe*. Retrieved from: <https://eua.eu/component/attachments/attachments.html?id=408>.
- European Commission (2018). *Education and Training Monitor 2018*. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2018-education-and-training-monitor-country-analysis.pdf>.
- European Commission (2017). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Renewed EU agenda for higher education*, COM(2017)247 final. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0247&from=EN>.
- European Commission (2017). *Reflection paper on the social dimension of Europe of April 2017*. Retrieved from: COM(2017) 206.
- EUROSTAT. Retrieved from: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/educ_figdp.
- OECD (2009). *Higher Education to 2030 – Volume 2: Globalisation*. Retrieved from: https://www.oecd-ilibrary.org/education/higher-education-to-2030-volume-2-globalisation_9789264075375-en.
- OECD (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. – P. 180, 183, 188-189. Online Education Database, Data extracted on 18 May 2018. Retrieved from: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=RGRADSTY#/>
- Salmi, J., & Hauptman, A. (2006). *Innovations in tertiary education financing : a comparative evaluation of allocation mechanisms*. Education working paper series; no. 4. Washington, DC: World Bank. Retrieved from: <http://documents.worldbank.org/curated/en/965151468314986713/Innovations-in-tertiary-education-financing-a-comparative-evaluation-of-allocation-mechanisms>.
- UNESCO Institute for Statistics. Retrieved from: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=EDULIT_DS.
- United Nations (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved from: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.
- United Nations. *Sustainable Development Goal 4*. Retrieved from: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/education>.
- World Bank. *World Development Indicators*. Retrieved from: <http://wdi.worldbank.org/table/2.7>.
- Андрущенко, В. П. (2006). *Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку*. К.: Педагогічна преса (Andrushchenko, V. P. (2006). *Economics of Higher Education in Ukraine: Trends and Development Mechanism*. К.: Pedagogical press).
- Державна служба статистики України (2016). *Національні рахунки освіти України у 2016 році*: Статистичний збірник. Київ (State Statistics Service of Ukraine (2016). *National Accounts of Ukraine in 2016*. Kyiv).
- Державна служба статистики України (2018). *Вища освіта в Україні у 2017 році*: Статистичний збірник. Київ (State Statistics Service of Ukraine (2018). *Higher education in Ukraine in 2017*. Kyiv).
- Калашнікова, С. (2016). *Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти*. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети» (Kalashnikova, S. (2016).

Leadership Capacity Development of a Modern University: Fundamentals and Tools.
К.: SE "NVC "Priorities").

Луговий, В. І. (2009). *Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України.* К.: Педагогічна преса (Luhovyi, V. I. (2009). *Economic basis of the innovative development of higher education institutions of Ukraine.* К.: Pedagogical press).

РЕЗЮМЕ

Власова Інна. Финансирование высшего образования в странах Европы.

В статье выяснена роль образования, в частности высшего, в обществе и экономике страны. Инвестиции в образование признаны одним из факторов, которые будут определять будущее общества и экономики страны. Раскрыты модели и формы (модальности) финансирования учреждений высшего образования стран Европы. Определены модели финансирования учреждений высшего образования с ориентацией на предложение и на спрос, а также различия между ними. Приведены механизмы распределения блок-грантов в странах Европы. Проанализированы услуги образования, в том числе высшего, по источникам его оплаты в Украине и некоторых странах Европы.

Ключевые слова: автономия учреждений высшего образования, блокочный грант, постатейный бюджет, финансирование высшего образования, формы (модальности) финансирования, целевое финансирование.

SUMMARY

Vlasova Inna. Higher education funding in Europe.

The role of education, particularly of higher education, in a society and an economy of the country is defined. Education is a key priority for the European Union, investment in education is recognized as one of the factors that will determine the future of society and the economy of the country. People's ability to be entrepreneurial, to manage complex information, to think independently and creatively, using resources, that include digital ones, to be smart, balanced and to interact effectively are the most important characteristics today. In order to respond to these challenges, interactions between higher education systems and institutions, research and innovation are needed. It requires sustained, innovative and targeted funding.

The models and forms (modalities) of funding of higher education institutions in Europe are revealed. Innovative models of financial resources allocation for higher education include: direct funding of higher education institution through line-item budgets, funding formula, performance contracts; indirect funding of education institutions through vouchers (targeted and universal), subsidies provided to students or their families as grants and scholarships, tax benefits, student loans. Public supply-side funding (Input- or performance-based) and private (demand-led) funding models are defined. The forms (modalities) of funding are identified. They are: block-grant, project-based, excellence funding, as well as other forms of direct funding, including targeted ones. Allocation mechanisms for block grants in Europe are provided. They include funding formula, performance contract with impact on funding, negotiation/historical determination. The main way of public funding of state higher education institutions is block grants based on the formula funding. Block grant funding based on negotiations is used in Austria, Germany and Spain.

Education services (including higher education) by source of funding in Ukraine and some European countries are analyzed. Indicators of the education expenditures and the public expenditure on education shares in GDP in Ukraine compared to similar indicators of

developed countries, indicate that it corresponds to or even exceeds its level. This requires further research to determine the priorities of public funding. In Ukraine, the volume of state expenditures on education, including higher education, in relative measure reached the optimal level, and it is possible to increase their quantitative absolute indicators only at the same time as the GDP of the country increases.

Key words: *autonomy of higher education institutions, funding of higher education, block-grant, line-item budget, higher education funding, funding forms (modalities), targeted or earmarked funding.*

УДК 373.3/.5.048:331.548(410)

Ганна Вороніна

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0000-0003-2896-7881

Леся Гуцан

Інститут проблем виховання НАПН України
ORCID ID 0000-0003-1588-0162
DOI 10.24139/2312-5993/2019.05/024-035

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ: АНГЛІЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У статті представлено порівняльний аналіз науково-педагогічних джерел англійських та українських дослідників освіти з проблеми професійної орієнтації старшокласників. Сформульовано основні напрями профорієнтаційної роботи в англійських закладах середньої освіти та визначено підходи до реалізації професійно орієнтованого навчання. Особливу увагу приділено останнім тенденціям підвищення рівня впровадження елементів професійно орієнтованого навчання в освітній процес шкіл Англії. Висвітлено розробки українських науковців у сфері підготовки старшокласників до побудови кар'єри. Подальше дослідження запропонованої проблематики є перспективним для впровадження конструктивних ідей англійського досвіду у вітчизняне освітнє середовище.

Ключові слова: *професійна орієнтація, старшокласники, англійські заклади середньої освіти, професійно орієнтоване навчання, побудова кар'єри, українські школи.*

Постановка проблеми. Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., на першому місці серед основних проблем національної системи освіти виділено недостатню відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості та потребам ринку праці. Тому на сучасному етапі реформування вітчизняного освітнього середовища особливого значення набувають реальні зміни в системі професійної орієнтації старшокласників, ефективне планування освітнього процесу та створення курикулярної основи для старшої школи. Перегляд змісту та методології середньої профільної освіти, які відповідають вимогам